

[70 ปี ฎี ปุ่ น ชี น บั ต ต า นี]

พิเชฐ แสงทอง

ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สภาพ “ระหว่างเขาควย” ของข้าราชการชายแดนใต้ ในสงครามโลกครั้งที่ 2 : อนุสนธิจากบันทึก ความทรงจำของ ร.ต.อ.หวน มุตตาทหาริช

ความทรงจำต่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ของสังคมไทยมักจะมีเหตุการณ์หลักๆ อยู่ที่ปฏิบัติการต่อต้านกองกำลังทหารญี่ปุ่นโดยเหล่าคนไทยหลากหลายอาชีพ ทั้งตำรวจ ทหาร ประชาชน ข้าราชการ ตลอดจนชนวนทหารในโรงเรียนมัธยม อนุสาวรีย์วีรไทย ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี อนุสาวรีย์ขุนอิงคฤทศบริหาร จ.ปัตตานี อนุสาวรีย์จำดำ จ.นครศรีธรรมราช

การผลิตซ้ำความทรงจำนี้ ดำเนินอยู่บน โครงเรื่องประวัติศาสตร์สงครามโลกที่จบลงด้วยชัยชนะเหนือกองทัพญี่ปุ่นของฝ่ายสัมพันธมิตร และการไชโยโห่ร้องต่อความสำเร็จของการดำเนินการทางการเมืองแบบ “สองหน้า” ของไทย ที่มีจอมพล ป.พิบูลสงคราม หัวหน้ารัฐบาลที่ จำยอมเข้าข้างญี่ปุ่นฝ่ายหนึ่ง และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช “หัวหน้ารัฐบาลพลัดถิ่น” ที่สนับสนุน ฝ่ายสัมพันธมิตรอีกฝ่ายหนึ่ง¹

การดำเนินการทางการเมืองแบบสองหน้า ดังกล่าวนี้นำมาสู่การปฏิบัติงานของประชาชน ทหาร ตำรวจ ตลอดจนอาสาสมัครฝ่ายต่างๆ

อย่างช่วยไม่ได้ ในกรณีของภาคใต้ เราพบ ข้อเท็จจริงว่าผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้จำเป็นต้องเผชิญศึก ถึง 2 ด้านด้วยกัน ด้านหนึ่งคือชุมชนต่างๆ ริมฝั่งทะเลตั้งแต่ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส ต้องออกมาปกป้องแผ่นดินโดยการปะทะกับกองกำลังญี่ปุ่น ขณะในชุมชนที่เชื่อมติดกับประเทศ มาเลเซีย ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของ อังกฤษ เราต้องต่อต้านกองกำลังของอังกฤษ ที่พยายามปกป้องพรมแดนมลายูจากกองทัพ ญี่ปุ่นเพื่อไม่ให้หนีกรบซามูไรรุกล้ำเข้าไปสู่จุด ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของอังกฤษ คือเกาะสิงคโปร์

¹ ข้อมูลที่สะท้อนถึง “ภาวะจำยอม” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่น่าสนใจคือข้อเขียนของโทชิฮารุ โยชิเกาวา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจอมพล ป. พยายามสงวนท่าทีเรื่องการเปิดให้กองทัพญี่ปุ่นผ่าน และพยายามหาทางหลีกเลี่ยง การเจรจาหลายครั้งหลายคราด้วยกัน โปรดดู โทชิฮารุ โยชิเกาวา. 2525. รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และ สงครามแปซิฟิก. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.

หลักฐานของญี่ปุ่นระบุว่า การขึ้นฝั่งทางภาคใต้ตอนกลางและตอนล่างของไทย คือการรุกไล่เพื่อเข้าไปสู่มลายูทางสู่สิงคโปร์ กองบัญชาการทหารสูงสุดของญี่ปุ่นได้ออกคำสั่งการเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ว่า “กองทหารของเราซึ่งขึ้นบกที่สงขลา แล้วทะลุยกขึ้นที่โคตาบารู เมื่อรุ่งอรุณวันที่ 8 ธันวาคม 2484 และได้บุกลึกเข้าไปในแนวข้าศึก โดยทำลายล้างยานยนต์ของข้าศึกเสียสิ้น” (สิริ เปรมาจิตต์ 2504, 343-344)

ญี่ปุ่นเริ่มต้นยุทธศาสตร์นี้พร้อมๆ กับการโปรยใบปลิวที่มีเนื้อหากล่าวโจมตีอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในไทยและมลายู สถาปนาตนเองเป็น “กองทัพผู้นำสันติสุข” และสร้างระเบียบใหม่ในเอเชีย พาดพิงถึงการที่สองชาติให้ความช่วยเหลือ “เจียงไคเช็ค” ที่ญี่ปุ่นเห็นว่าเป็น “ผู้ทรยศต่อเอเชียบูรพา” พร้อมๆ กับข่มขวัญว่าจะลงโทษอย่างหนักแก่ประชาชนผู้ให้ความช่วยเหลือชาติผิวขาวและขัดขวางกองทัพชาмуไร

ทหารญี่ปุ่นขึ้นบกที่สงขลาในเวลาไล่เลี่ยกับที่ปัตตานี ก่อนจะเข้าไปยึดสถานกงสุลของอังกฤษในตัวจังหวัด และเคลื่อนกำลังลงไปร่วมสมทบกับกองกำลัง 200 นายของนายพันโทชะเอะกิที่สะเดาเพื่อฝ่ายพรมแดนเข้าสู่สหพันธรัฐมลายู เกิดการปะทะกันที่ด่านสะเดา จนกลายเป็น “ฉากการรบที่ดุเดือดอีกฉากหนึ่ง” (สิริ เปรมาจิตต์ 2504, 350)

เหตุการณ์ที่สะเดาไม่ปรากฏหลักฐานถึงความเคลื่อนไหวของกองกำลังไทย นอกจากเอกสารลายมือขึ้นสำคัญที่เขียนขึ้นจากความทรงจำของ ร.ต.อ. หวน มุตตาหารัช นายตำรวจคนหนึ่ง ที่ประจำการอยู่ที่สถานีตำรวจอำเภอเบตงในห้วงเวลานั้น ร.ต.อ. หวน ระบุว่า ตำรวจไทยถูกสังหารทั้งกำลังที่ด่านนอกเอาไว้ ศึกสองด้านทำให้ตำรวจไทยต้องระวังทั้งหน้าและหลัง หลัง-

คือระวางญี่ปุ่นที่บุกขึ้นสงขลาและปัตตานีมาแล้ว หน้า-คือการปกป้องดินแดนเอาไว้จากการล่วงล้ำของกองทัพมลายูที่นำโดยอังกฤษ

แม้อังกฤษจะพยายามตัดเส้นทางคมนาคมระหว่างไทยและมลายูด้านอำเภอสะเดา โดยการระเบิดสะพานสองแห่ง แต่กองกำลังร่วมจากสงขลาปัตตานี และสะเดาโดยการนำของนายพันโทชะเอะกิ ก็สามารถผ่านพรมแดนเข้าไปได้ในคืนวันที่ 9 ธันวาคม ก่อนจะถูกระเบิด และเกิดการต่อสู้กันอย่างดุเดือดห่างจากพรมแดนสะเดาเพียง 500 เมตรกระทั่งกองกำลังอังกฤษล่าถอย ญี่ปุ่นจึงซุ่มสะพานจนสามารถนำยานยนต์เข้าไปได้

อย่างไรก็ดี ปัญหาสำคัญของญี่ปุ่นก็คือ เมื่อรุกเข้าสู่สหพันธรัฐมลายูได้แล้วจะนำกำลังข้ามแม่น้ำเปรักที่สะพานข้ามแม่น้ำถูกทำลายไปแล้วได้อย่างไร ถ้าหากข้ามแม่น้ำไปได้ก็มีปัญหาอีกต่อ ว่าจะบุกเข้ากัวลาลัมเปอร์ได้อย่างไร เพราะต้องผ่านป่าทึบที่มีถนนแคบๆ เพียงสายเดียวเพื่อแก้ปัญหานี้ ญี่ปุ่นตัดสินใจใช้เรือจากกองทัพกองหนึ่งซึ่งอยู่ที่สงขลาจำนวน 50 ลำ โดยบรรทุกรถไฟลงไปตามด้านมหาสมุทรอินเดีย

ศึกสำคัญอีกด้านหนึ่งของรัฐที่อยู่ติดกับประเทศไทย คือที่เมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ซึ่งเป็นที่ตั้งของฐานบินอังกฤษ ลีโอ รอร์ลิงส์ (Leo Rowlings) ทหารที่ถูกส่งมาร่วมป้องกันโกตาบารู ธิเขียนไว้ในบันทึกเรื่อง *And the dawn came up like thunder* (อาทิตย์อุทัยตั้งสายฟ้า) ว่าหลังจากที่เขาเข้าประจำการที่นี่ได้เพียง 2-3 วันในเดือนธันวาคม เขาก็ได้รับข่าว “เลวร้ายที่สุด” ว่ากองทัพญี่ปุ่นได้รับอนุญาตให้เดินทางผ่านประเทศไทย รัฐบาลไทยร่วมมืออย่างเต็มที่ และขณะนั้นกำลังมุ่งหน้ามาทางเหนือของมลายู “ที่เลวร้ายยิ่งกว่านั้น-เรือสะเทินน้ำสะเทินบกของ

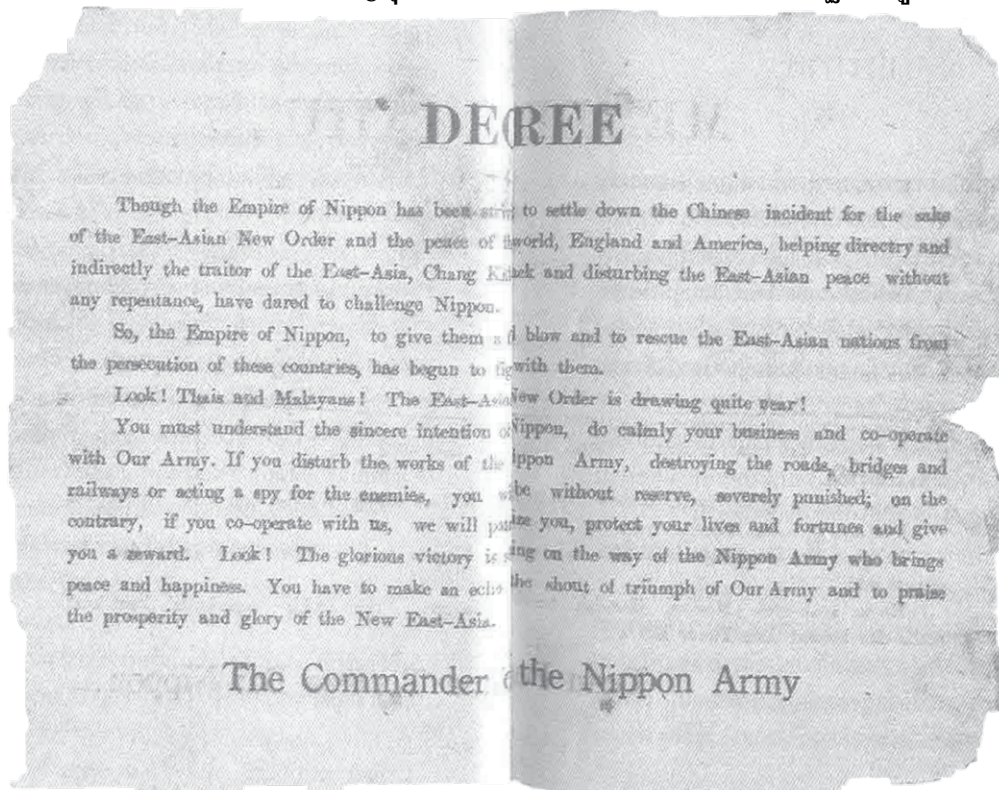
ซันเตอร์แลนด์ตรวจพบกองทหารญี่ปุ่นขณะกำลังขึ้นฝั่งทางตะวันออกเฉียงเหนือของมลายู อาจมุ่งไปเมืองโกตาบารู” (ลีโอ รอร์ลิงส์ 2552, 63)

รอร์ลิงส์ คาดการไม่ผิด เพราะเพียงไม่กี่วัน กองทหารญี่ปุ่นก็บุกถึงเมืองหลวงของกัลันตัน เขาและเพื่อนทหารจำนวนไม่มากนักถูกส่งไป

ป้องกันสนามบิน แต่ฝ่ายญี่ปุ่นรู้เรื่องนี้ จึงเพิ่มกำลังทหารภาคพื้นดินเข้าไป พร้อมกับโจมตีทางอากาศ “ถล่มสนามบินด้วยเครื่องบินที่ปฏิบัติการจากเรือบรรทุกเครื่องบิน ในที่สุด สนามบินก็ตกอยู่ในกำมือของผู้รุกราน” (ลีโอ รอร์ลิงส์ 2552, 71)

“เมื่อไต้ฝุ่นหลังไหลเข้ามาในโกตาบารู

ใบปลิวที่กองทัพญี่ปุ่นโปรยในประเทศไทย และสหพันธรัฐมลายู

ประกาศ (คำแปล)

แม้จักรวรรดิญี่ปุ่นจะพยายามแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ประเทศจีน เพื่อสร้างความเป็นระเบียบของเอเชียบูรพาขึ้นใหม่และสันติสุขของโลก แต่อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็ให้ความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่เจียงไคเช็ค ผู้ทรยศต่อเอเชียบูรพา รวมทั้งรบกวนความสงบสุขของเอเชียบูรพาโดยไม่สำนึกผิดแต่อย่างใด ถือเป็นการทำทลายญี่ปุ่น ดังนั้น เพื่อชำระโทษขั้นสุดท้ายและเพื่อช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในเอเชียบูรพามีให้ประเทศเหล่านี้ก่อนการจักรวรรดิญี่ปุ่นจึงได้เริ่มสู้รบกับประเทศเหล่านี้

ชาวไทยและมลายู! จงฟังเรา! ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเอเชียบูรพาใกล้จะบังเกิดขึ้นแล้ว!

ท่านต้องเข้าใจความจริงใจของญี่ปุ่น จงทำกิจการค้าต่อไปตามปกติและร่วมมือกับกองทัพของเรา ถ้าท่านรบกวนการทำงานของกองทัพญี่ปุ่น ทำลายถนน สะพาน และทางรถไฟ หรือประทุพัตดินเป็นสายลับให้ศัตรู ท่านจะต้องโทษหนักในทางตรงข้าม ถ้าท่านร่วมมือกับเรา เรา จะคุ้มครอง ปกป้องชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ และตอบแทนท่าน จงฟังเรา! ชัยชนะอันยิ่งใหญ่กำลังเรื่องรอง บนหนทางกองทัพญี่ปุ่นผู้นำสันติสุข ท่านต้องตอบสนองเสียงกู่ก้องแห่งชัยชนะของกองทัพญี่ปุ่นและเชิดชูความรุ่งเรืองเฟื่องฟูของเอเชียบูรพายุคใหม่

ผู้บัญชาการแห่งกองทัพญี่ปุ่น

การปะทะที่เมืองโกตา บารู ราวโดยลีโอ รอร์ลิงส์ จาก "อาทิตย์อุทัยตั้งสายฟ้า"

ชาวเมืองต่างตกใจกลัว พวกกันอพยพหนี ลากจูงเด็ก ๆ ที่ร้องไห้จ้าไปตามถนนสายเดียวที่ออกนอกเมือง หอบหิ้วสมบัติเล็กๆ น้อยๆ นำเวทนาบรรทุกอาหารใส่เกวียนเทียมวัวจนเพียบ หรือแม่แมกซึ่นบ่า" (ลีโอ รอร์ลิงส์ 2552, 72-73)

การพ่ายศึกในมลายูตามความเห็นของของหลายฝ่ายระบุว่า เป็นเพราะอังกฤษและพันธมิตรให้ความสำคัญน้อยไป รอร์ลิงส์ เห็นว่า กองบินรบของอังกฤษเปรียบเหมือน "วาวเก่า" ขณะที่รถถังที่ไม่มีหลังคาก็เหมือน "รถถังเด็กเล่น" เขาเปิดเผยว่า ก่อนเปิดฉากรบกับฝ่ายศัตรู กองทหารอังกฤษถูกสอนว่า มีโอกาสน้อยมากที่กองกำลังญี่ปุ่นจะโจมตีทางปีกขวา "เพราะเป็นไปไม่ได้ที่พวกมันจะบุกผ่านป่าทึบที่ทะเลลุทสวงได้ยากเป็นระยะทางหลายไมล์" (ลีโอ รอร์ลิงส์ 2552, 81) อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงมีว่า ตลอดเวลาเกือบ 2 ปีก่อนสงคราม ขบวนการทหารกองหนุนที่ 5 ของญี่ปุ่นได้แอบตัดถนนผ่านป่าเหล่านั้นไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อประกอบกับชาวมลายูบางส่วนตัดสินใจเข้าข้างกองกำลังญี่ปุ่น อังกฤษจึงต้องเผชิญศึกหนักเข้าไปอีก

"ตลอดเวลาที่ต่อสู้กันนั้น ปรากฏว่าชาวบ้านบางคน (วันชาวจีน) ทرحยศและก่อวินาศกรรมบ่อย

ชาวจีนท้องถิ่นให้อาหารผู้รอดชีวิตจากศึกที่แม่น้ำสะลิม ราวโดยลีโอ รอร์ลิงส์ จาก "อาทิตย์อุทัยตั้งสายฟ้า"

ครั้ง ส่วนคนจีนแสนดีช่วยเหลือและสนับสนุนกองทัพของเราทุกแห่งเท่าที่ทำได้...วิธีหนึ่งที่ผู้ทฤษฎินิยมทำคือ กรีดใบกล้วยใบใหญ่เป็นรูปหัวลูกศรนำไปวางในที่โล่งและบนถนน ชี้อีหัวลูกศรเข้าหาทิศทางที่มันกองทหารของเราและตำแหน่งปืน จากนั้นก็เป็นเรื่องง่ายที่ทหารญี่ปุ่นจะทิ้งระเบิดลงมาตรงที่เราอยู่...อีกวิธีหนึ่งคือ ใช้ราวตากผ้าวางบนพื้นดิน ชี้อายังทิศทางของเรา" (ลีโอ รอร์ลิงส์ 2552, 81)

ในสถานการณ์การต่อสู้ที่แหลมคมนี้ ร.ต.อ.หวน ประจำการอยู่ที่สถานีตำรวจเบตง ตึกแรกของที่นี่คือการต่อต้านและรุกไล่อังกฤษที่พรมแดนด้านตำบลตาเนาะแมเราะติดกับรัฐเคดาห์ของสหพันธรัฐมลายู การสู้รบในสมรภูมิมิภูเขาและสวนยาง ทำให้ ร.ต.อ.หวน และกำลังพลติดอยู่บนภูเขาหลายวัน จนทางการจำหน่ายเชื้อสาบสูญ แต่ก็เอาชีวิตรอดกลับมาได้เพราะกองกำลังของญี่ปุ่นได้บุกเข้าไปช่วยเหลือต่อกรกับกองทัพอังกฤษ ต่อมาจึงได้รับฉายาว่า "วีรบุรุษเบตง"

ร.ต.อ.หวน ถูกส่งไปประจำรัฐตรังกานู ปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการไทย ในช่วงต้นปี พ.ศ.2485 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นยึดสิงคโปร์ได้ และยกไพร่บุร์กลันตัน ตรังกานู และปะลิส ให้แก่ไทยตาม

<<< ต่อจากหน้า 46

สัญญา บันทึกความทรงจำของท่าน ซึ่งให้เห็นว่านโยบายทางการเมืองแบบ “สองหน้า” ทำให้รัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นเจ้าของ 4 รัฐมลายูในสถานการณ์สงครามมากนัก ดูได้จาก การส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำการที่ตรังگانูเพียง 30 คน ก่อนจะถอนตัวกลับก่อนญี่ปุ่นพ่ายแพ้ไม่นาน ให้เหลือเพียง 15 คน เพื่อให้ทำหน้าที่ส่งมอบการปกครองให้แก่อังกฤษ

อย่างไรก็ดี ระหว่างที่ไทยได้ 4 รัฐคืนมานี้ ผู้ปฏิบัติการไทยกลับต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ ตั้งแต่ความไม่สามารถสื่อสารกับคนพื้นเมืองได้ ตลอดจนการที่ต้องสูญเสียเรือบรรทุกน้ำมันพร้อมกับลูกเรือจำนวนหนึ่งจากปฏิบัติการต่อต้านโดยกองทัพอังกฤษ

ในช่วงเวลาที่ ร.ต.อ.หวน และข้าราชการไทยถูกส่งไปประจำการยัง 4 รัฐมลายูนั้น บาร์บารา วัดสัน และลีโอนาร์ต วาย.อันดายา ระบุว่า ข้อดีสำหรับชาวมลายูก็คือ รัฐทั้ง 4 ไม่บอบช้ำจากสงครามมากนัก อย่างไรก็ตาม นโยบายบางประการที่ไทยพยายามจัดวางกลับขัดแย้งกับอัตลักษณ์ของชาวมลายู เช่น การประกาศให้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการ และจัดระเบียบขนบธรรมเนียมทางสังคมที่ศาสนาอิสลามเคยอนุญาต เช่น ข้อห้ามเรื่องการมีภรรยาหลายคน นโยบายลักษณะนี้ทำให้ชาวมลายูกลายเป็นคนต่างด้าวไปในความเห็นของบาร์บารา วัดสัน และลีโอนาร์ต วาย.อันดายา อย่างไรก็ตาม มีชาวมลายูไม่น้อยที่รู้สึกเสียใจที่หลังสงครามประกาศเรื่อง การให้ 4 รัฐกลายเป็นของไทยเป็นโมฆะ (บาร์บารา วัดสัน และลีโอนาร์ต วาย.อันดายา 2551, 429)

ข้อมูลของ ร.ต.อ.หวน บ่งชี้ว่าขณะปกครอง ทั้ง 4 รัฐนั้น ราชการไทยได้ดูแลด้านอาหารการ

กินแก่ชาวมลายูจำนวนมาก แม้อำนาจของกองทัพญี่ปุ่นจะค้ำหัวเหนือไทยอยู่อีกที่ แต่ไทยก็สามารถผ่อนหนักเป็นเบาได้ จนกระทั่งเมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้ พลพรรคคอมมิวนิสต์มลายัน (MCP) ก็เข้ามายึดเมือง ชับไล่ข้าราชการไทย และทหารญี่ปุ่นออกไป พร้อมทั้งยึดอาวุธและยานยนต์เอาไว้ไปหมด ร.ต.อ.หวน คือ 1 ใน 2 ข้าราชการไทยที่ได้เข้าพบหัวหน้าสาขาพรรคคอมมิวนิสต์มลายันประจำตรังگانู เพื่อเจรจาต่อรองเรื่องการขอยานยนต์ของไทยไว้บางส่วนเพื่ออพยพผู้คนกลับเมืองไทย

เอกสารบันทึกความทรงจำของ ร.ต.อ.หวน ซึ่งวารสารรัฐสมิแล ภูมิใจนำเสนอฉบับนี้เป็นตอนแรก ถือเป็นเอกสารที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง แม้ว่าจะเป็นบันทึกที่ท่านเขียนขึ้นจากความทรงจำหลังเกิดเหตุการณ์นานเกือบ 2 ทศวรรษ แต่ก็ถือเป็นข้อมูลชั้นต้นที่เหมาะสมแก่การศึกษาอย่างยิ่ง (๕)

เอกสารอ้างอิง

- โทชิฮารุ โยชิกาวา. 2525. **รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และสงครามแปซิฟิก**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- บาร์บารา วัดสัน และลีโอนาร์ต วาย.อันดายา, 2551. **ประวัติศาสตร์มาเลเซีย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ลีโอ รอร์ลิงส์. 2551. **อาทิตย์อุทัยตั้งสายฟ้า**. กรุงเทพฯ: ฟ้าใส.
- สิริ เปรมจิตต์. 2504. **ญี่ปุ่นบุกเอเชียในสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.